

ॐ नमः परमात्मने, श्री महागणपतये नमः श्री गुरुभ्यो नमः,  
हरिः ॐ

कृष्ण यजुर्वेदीय तैत्तिरीय आरण्यके प्रथमः

## Contents

### 1.1 प्रथमः प्रपाठकः- अरुणकेतुकचयनं

1

ॐ नमः परमात्मने, श्री महागणपतये नमः श्री गुरुभ्यो नमः, हरिः ॐ

### 1.1 प्रथमः प्रपाठकः- अरुणकेतुकचयनं

## 1.1 प्रथमः प्रपाठकः- अरुणकेतुकचयनं

### T.A.1.1.1

भ॒द्रं कर्णे॑भिः शृणु॒याम॑ दे॒वाः । भ॒द्रं प॑श्येमा॒क्षभि॑र् यज॑त्राः । स्थि॒रैरङ्गै॑स्तुष्टु॒वाꣳ संस्त॑नूभिः । व्यशे॑म  
दे॒वहि॑तुं यदायुः ॥ स्व॒स्ति न॒ इन्द्रो॑ वृ॒द्धश्र॑वाः । स्व॒स्ति नः॑ पू॒षा विश्व॑वे॒दाः । स्व॒स्ति न॒स्ताक्ष्यो॑  
अरि॑ष्टनेमिः । स्व॒स्ति नो॒ बृह॒स्पति॑र्-दधातु ॥ आप॑मापाम॒पः सर्वाः॑ । अ॒स्मा-द॒स्मा-दि॒तोऽमु॑तः 1

### T.A.1.1.2

अ॒ग्निर्वा॑युश्च सूर्यश्च । स॒ह सञ्च॑-स्कर॒र्द्धिया॑ ॥ वा॒य्वश्वा॑ रश्मि॒पत॑यः । मरी॑च्यात्मानो अ॒द्रुहः॑ ।  
दे॒वीर् भुव॑न् सू॒वरीः॑ । पु॒त्रव॑त्त्वाय॒ मे सु॑त ॥ महाना॒म्नीर्-म॑हामा॒नाः । म॒हसो॑ म॒हसः॑ स्वः ।  
दे॒वीः पर्जन्य॑ सू॒वरीः॑ । पु॒त्रव॑त्त्वाय॒ मे सु॑त । 2

### T.A.1.1.3

अ॒पाश्च॑ष्णि-म॒पा रक्षः॑ । अ॒पाश्च॑ष्णि-म॒पा रघ॑ । अपा॑घ्नम॒पं चा॒वर्ति॑ । अप॑ दे॒वीरि॒तो हि॑त ॥  
वज्रं॑ दे॒वीरजी॑ताश्च । भुव॑न् दे॒वसू॑वरीः । आ॒दित्या॑नदि॒तिं दे॒वीं । योनि॑नोर्द्ध-मु॒दीष॑त ॥ शि॒वा  
नः श॑न्त॒मा भव॑न्तु । दि॒व्या आप॑ ओष॑धयः( ) । सु॒मृ॒डीका॑ सर॑स्वति । मा ते॒ व्योम॑ स॒न्दृशि॑ । 3

(अ॒मु॒तः - सु - तौष॑धयो॒ द्वे च॑ ) 1

#### T.A.1.2.1

स्मृ॑तिः प्र॒त्यक्ष॑-मै॒तिह्यं॑ । अनु॑मान-श्चतुष्टयं । ए॒तैरादि॑त्य मण्डलं । सर्वै॑रेव विधा॑स्यते ॥ सूर्यो॑ मरीचि॑माद॑ते । सर्व॑स्माद् भुव॑नादु॒धि । तस्याः॑ पाक वि॑शेषेण । स्मृतं॑ का॒ल वि॑शेषणं ॥ न॒दीव॑ प्रभ॑वात् का॒चित् । अ॒क्षय्या॑थ॒ स्यन्दु॑ते यथा 4

#### T.A.1.2.2

तान्नद्योऽभि॑ संमा॒यन्ति॑ । सो॒रुः सती॑ न नि॒वर्त॑ते ॥ ए॒वन्ना॒ना संमु॑त्थानाः । का॒लाः सम्व॑त्सरः श्रि॒ताः । अणु॑शश्च म॒हश्च॑ । सर्वे॑ समव॒यन्त्रि॑ तं ॥ स तैः॑ स॒र्वैः संमा॑विष्टः । ऊ॒रुः स॒न्न नि॒वर्त॑ते । अधि॑ सम्व॑त्सरं वि॒द्यात् । तदे॒वं लक्ष्मि॑णे । 5

#### T.A.1.2.3

अणु॑भिश्च म॒हद्भि॑श्च । सु॒मारूढः॑ प्र॒दृश्य॑ते । सम्व॑त्सरः प्र॒त्यक्षे॑ण । ना॒धिस॑त्त्वः प्र॒दृश्य॑ते ॥ प॒टरो॑ वि॒क्लिधः॑ पि॒ङ्गः । ए॒तद् व॑रुण॒ लक्ष॑णं । यत्रै॒त-दुप॑दृश्यते । सु॒हस्रं॑ तत्र नी॒यते॑ ॥ एकः॑ हि शि॒रो ना॑ना मुखे । कृ॒त्स्नं त॑द॒त् लक्ष॑णं 6

#### T.A.1.2.4

उभय॑तः स॒प्तैन्द्रि॑याणि । ज॒ल्पितं॑ त्वे॒व दि॒ह्यते॑ ॥ शुक्ल॑कृष्णे सम्व॑त्सरस्य । दक्षि॑ण वाम॑योः पार्श्व॑योः । तस्यै॒षा भ॑वति ॥ शु॒क्रं ते॑ अ॒न्यद्य॑ज॒तं ते॑ अ॒न्यत् । विषु॑रूपे अ॒हनी॑ द्यौरि॑वासि । विश्वा॑ हि मा॒या अ॑व॒सि स्व॑धावः । भ॒द्रा ते॑ पू॒षन्नि॑ह रा॒तिर॑स्त्विति ॥ नात्र॑ भुव॑नं ( ) । न पू॒षा । न पु॒शवः॑ । नादि॑त्यः सम्व॑त्सर ए॒व प्र॒त्यक्षे॑ण प्रि॒यत॑मं वि॒द्यात् । ए॒तद्वै सम्व॑त्सरस्य प्रि॒यत॑मं रूपं । योऽस्य॑ म॒हान॑र्थ उत्प॑त्स्यमानो भ॒वति॑ । इ॒दं पु॒ण्यं कुरु॑ष्वेति । तमा॑हरणं दु॒द्यात् । 7

(यथा - लक्षण - ऋतुलक्षणं - भुवनं सप्त च) 2

### T.A.1.3.1

साक॒ञ्जानां॑ सप्त॒थमाहु॑-रेक॒जं । षडु॑द्यमा ऋष॑यो दे॒वजा॑ इति । तेषा॑मिष्टानि विहि॑तानि धाम॒शः ।  
। स्था॒त्रे रे॑जन्ते विकृ॑तानि रूप॒शः ॥ कोनु॑ मर्या॒ अमि॑थितः । सखा॒ सखा॑यमब्रवीत् । जहा॑को  
अ॒स्मदी॑षते ॥ यस्ति॑त्याजं सखि॒विदः॑ सखा॑यं । न तस्य॑ वा॒च्यपि॑ भा॒गो अ॑स्ति । यदी॑  
शृ॒णोत्य॒लकः॑ शृ॒णोति॑ 8

### T.A.1.3.2

न हि प्र॒वेदं॑ सुकृ॒तस्य॑ पन्था॒मिति॑ ॥ ऋतु॑र॒ ऋतु॑ना नुद्यमानः । वि॒नना॑दाभिधावः । षष्टि॑श्च  
त्रि॒ंशका॑ वल्गाः । शुक्ल॑कृ॒ष्णौ च॑ षाष्टि॑कौ ॥ सा॒राग॑व॒स्त्रैर्-ज॒रद॑क्षः । व॒स॒न्तो वसु॑भिः सह ।  
स॒म्व॒त्स॒रस्य॑ सवि॒तुः । प्रै॒षकृ॑त् प्रथ॒मः स्मृ॑तः ॥ अ॒मूना॒दय॑-तेत्य॒न्यान् 9

### T.A.1.3.3

अ॒मूश्च॑ परि॒रक्ष॑तः । ए॒ता वा॒चः प्र॑युज्यन्ते । यत्रै॑ तदु॒पदृ॑श्यते ॥ ए॒तदे॒व वि॑जानीयात् । प्र॒माणं॑  
का॒लपर्य॑ये । वि॒शेष॑णं तु वक्ष्या॒मः । ऋतू॑नां तन्नि॒बोध॑त ॥ शुक्ल॑वासा रु॒द्रग॑णः । ग्री॒ष्मेणा॑वर्तते  
स॒ह । नि॒जह॑न् पृथि॒वीं सर्वा॑ 10

### T.A.1.3.4

ज्योति॑षां ऽप्रति॒ख्येन॑ सः ॥ वि॒श्वरू॒पाणि॑ वासा॒सि । आ॒दि॒त्यानां॑ नि॒बोध॑त । स॒म्व॒त्स॒रीणं॑  
कर्म॑फलं । व॒र॒षाभि॑र द॒दताः॑ सह ॥ अ॒दुःखो॑ दुःख चक्षु॑रिव । तद्वा॑ पीत इव दृश्यते । शी॒तेना॑  
व्यथ॑यन्निव । रु॒रुद॑क्ष इव दृश्यते ॥ ह्रा॒दय॑ते ज्वल॑तश्चैव ( ) । शा॒म्यत॑श्चास्य चक्षु॑षी । यावै॑  
प्रजा॑ भ्रंश्यन्ते । स॒म्व॒त्स॒रात्ता॑ भ्रंश्यन्ते ॥ याः प्र॑ति॒तिष्ठ॑न्ति । स॒व॒त्स॒रे ताः प्र॑ति॒तिष्ठ॑न्ति ।

वरू॒षाभ्य॑ इत्य॒र्थः । 11

(शृ॒णो - त्य॒न्यान्थ् - सु॒र्वा - मे॒व षट्) 3

#### T.A.1.4.1

अक्षि॑दुःखोत्थि॑तस्यै॒व । वि॒प्रस॑न्ने क॒नीनि॑के । आ॒ङ्गे चा॒द्रुणं॑ ना॒स्ति । ऋ॒भूणां॑ तन्नि॒बोध॑त ॥  
क॒नका॒भानि॑ वासा॒सि । अ॒हता॑नि नि॒बोध॑त । अ॒न्नम॑श्री॒ता मृ॒ज्मीत॑ । अ॒हं वो॑ जी॒वन॑प्र॒दः ॥  
ए॒ता वा॒चः प्र॑युज्यन्ते । श॒रद्य॑त्रोप॒ दृश्य॑ते 12

#### T.A.1.4.2

अभि॑धून्वन्तोऽभि॑घ्नन्त इ॒व । वा॒तव॑न्तो म॒रुद्ग॑णाः ॥ अ॒मुतो॑ जेतुमिषुमु॒खमि॑व । स॒न्नद्धाः॑ सह  
दे॒दृशे॑ ह । अ॒पद्ध॑स्तैर॒वस्ति॑व॒र्णैरि॑व । वि॒शि॒खासः॑ क॒प॒र्दिनः॑ ॥ अ॒क्रुद्ध॑स्य यो॒त्स्य॑मा॒नस्य॑ ।  
कृ॒द्धस्ये॑व लोहि॑नी । हे॒मत॑श्चक्षु॑षी वि॒द्यात् । अ॒क्ष्णयोः॑ क्षि॒प॒णोरि॑व । 13

#### T.A.1.4.3

दु॒र्भिक्षं॑ दे॒वल॑केषु । म॒नूना॑मु॒दु॒कं गृ॑हे । ए॒ता वा॒चः प्र॑वदन्तीः । वै॒द्युतो॑ यान्ति शै॒शिरीः॑ ॥ ता  
अ॒ग्निः प॑व॒माना॑ अन्वै॒क्षत॑ । इ॒ह जी॑वि॒काम॑प॒रिप॑श्यन् । तस्यै॒षा भ॑वति ॥ इ॒हेह॑ वः स्व॒त॒पसः॑  
। म॒रुतः॑ सूर्य॒त्वचः॑ । श॒र्म स॒प्रथा॑ आ॒वृ॒णे ( ) । 14

(दृश्य॑त - इ॒वा - वृ॒णे) 4

#### T.A.1.5.1

अ॒ति॑ ता॒म्राणि॑ वासा॒सि । अ॒ष्टि॒वज्रि॑ श॒तघ्नि॑ च । वि॒श्वे दे॒वा वि॑प्र॒हर॑न्ति । अ॒ग्निजि॑ह्व अ॒सश्च॑त  
॥ नै॒व दे॒वो न॑ म॒र्त्यः । न राजा॑ व॒रु॒णो वि॑भुः । ना॒ग्निर् नेन्द्रो॑ न प॑व॒मानः॑ । मा॒तृक्क॑च्च न॒ विद्य॑ते

॥ दिव्यस्यैका धनु॑रार्त्निः । पृथि॑व्यामप॑रा श्रिता 15

### T.A.1.5.2

तस्येन्द्रो वम्रि॑रूपेण । धनु॑र्ज्या-म॒च्छिन॑श्स्वयं ॥ तदिन्द्र॑धनु॑रित्य॒ज्यं । अ॒भ्रव॑र्णेषु चक्ष॑ते । एतदेव शर्म॑योर्-बार॒ह॑स्पत्यस्य । एतद् रु॑द्रस्य धनुः ॥ रु॑द्रस्य त्वेव धनु॑रार्त्निः । शिर॑ उत्पि॑पेष । स प्र॑व॒ग्योऽभवत् । तस्मा॑द् यः सप्र॑व॒ग्येण॑ य॒ज्ञेन॑ यज॑ते ( ) । रु॑द्रस्य स शिरः॑ प्रति॑दधाति । नैन॑श् रु॒द्र आरु॑को भवति । य एवं॑ वेद॑ । 16

(श्रिता - यजते त्रीणि च) 5

### T.A.1.6.1

अ॒त्यूर्ध्वाक्षोऽति॑रश्वात् । शिशि॑रः प्र॒दृश्य॑ते । नैव रूपं न॑ वासा॒सि । न चक्षुः॑ प्रति॒दृश्य॑ते ॥ अ॒न्योन्यं॑ तु न॑ हि॒स्त्रातः॑ । स॒त स्त॑द् दे॒वल॑क्षणं । लो॒हितोऽक्षि॑ण शार॑शी॒र्ष्णिः । सूर्य॑स्योद॒यनं॑ प्रति ॥ त्वं करो॑षि न्यञ्ज॒लिकां॑ । त्वं करो॑षि नि॒जानु॑कां 17

### T.A.1.6.2

नि॒जानु॑कामे॑ न्यञ्ज॒लिका । अमी॑ वाच॒मुपा॑स॒तामि॑ति ॥ तस्मै॑ सर्व ऋ॒तवो॑ नम॒न्ते । मर्या॑दा कर॒त्वात् प्र॑पुरो॒धां । ब्राह्म॑णं आ॒प्नोति॑ । य एवं॑ वेद॑ । स खलु॑ स॒म्वत्स॑र ए॒तैः सेना॑नीभिः सु॒ह । इन्द्रा॑य सर्वान्-का॒मान॑भिव॒हति॑ । स द्रु॒प्सः । तस्यै॑षा भव॑ति । 18

### T.A.1.6.3

अव॑ द्रु॒प्सो अ॑श्श॒मती॑मतिष्ठत् । इ॒या॒नः कृ॑ष्णो दु॒शभिः॑ सह॒स्रैः । आव॑र्त॒मिन्द्रः॑ श॒च्या ध॑म॒न्तं । उप॑स्तुहि तं नृ॒मणा॑-मथ॒द्रामि॑ति ॥ एत॑यै वेन्द्रः स॒ला वृ॑क्या सु॒ह । असुरा॑न् प॒रिवृ॑श्चति । पृथि॑व्यश् शु॒मती॑ । ताम॒न्व-व॑स्थितः स॒म्वत्स॑रो दि॒वञ्च॑ । नैव॑ वि॒दुषा॑-ऽऽचा॒र्यान् तेवा॑सिनौ ।

अन्योन्यस्मै द्रुह्यातां ( ) । यो द्रुह्यति । भ्रश्यते स्वर्गाल लोकात् । इत्यतु मण्डलानि । सूर्य  
मण्डलां न्याख्यायिकाः । अत ऊर्द्धःसंनिर्वचनाः । 19

(निजानुकां - भवति - द्रुह्यातां पञ्च च) 6

#### T.A.1.7.1

आरोगो भ्राजः पटरः पतङ्गः । स्वर्णरो ज्योतिषीमान् विभासः । ते अस्मै सर्वे दिवमातपन्ति ।  
ऊर्जं दुहाना अनपस्फुरन्त इति ॥ कश्यपोऽष्टमः । स महामेरुं न जह्यति । तस्यैषा भवति ॥ यत्ते  
शिल्पं कश्यप रोचनावत् । इन्द्रियावत् पुष्कलं चित्रभानु । यस्मिन् थसूर्या अर्पिताः सप्त साकं 20

#### T.A.1.7.2

तस्मिन् राजान-मधिविश्रयेममिति ॥ ते अस्मै सर्वे कश्यपा-ज्योतिर् -लभन्ते । तान्थसोमः  
कश्यपादधि निर्द्धमति । भ्रस्ता कर्म कृदिवैवं ॥ प्राणो जीवानीन्द्रियं जीवानि । सप्त शीर्षण्याः  
प्राणाः । सूर्या इत्याचार्याः ॥ अपश्यमह मेतान्थ सप्त सूर्यानि । पञ्चकर्णो वाथस्यायनः ।  
सप्तकर्णश्च प्लाक्षिः 21

#### T.A.1.7.3

आनुश्रविक एव नौ कश्यप इति । उभौ वेदयिते । न हि शेकुमिव महामेरुं गन्तुं ॥ अपश्यमहमेतथ  
सूर्यमण्डलं परिवर्तमानं । गार्ग्यः प्राणत्रातः । गच्छन्त महामेरुं । एकञ्चाजहत् ॥ भ्राजपटर  
पतङ्गा निहने । तिष्ठन्नातपन्ति । तस्मादिह तप्त्रि तपाः 22

#### T.A.1.7.4

अमुत्रेतरे । तस्मादिहा तप्त्रि तपाः ॥ तेषामेषा भवति ॥ सप्त सूर्या दिव-मनु प्रविष्टाः ।  
तानुन्वेति पृथिभिर् दक्षिणावान् । ते अस्मै सर्वे घृतमातपन्ति । ऊर्जं दुहाना अनपस्फुरन्त इति

॥ सप्तर्त्विजः सूर्या इत्याचार्याः ॥ तेषामेषा भवति ॥ सप्त दिशो नाना सूर्याः 23

#### T.A.1.7.5

सप्त होतार ऋत्विजः । देवा आदित्या ये सप्त । तेभिः सोमाभी रक्षण इति ॥ तदप्याम्नायः । दिग्भ्राज ऋतून् करोति ॥ एतयैवावृता ऽऽसहस्रसूर्यताया इति वैशम्पायनः ॥ तस्यैषा भवति ॥ यद्वाव इन्द्र ते शतं शतं भूमीः । उत स्युः । न त्वा वज्रिन् स्रहस्रं सूर्याः ( ) 24

#### T.A.1.7.6

अनु न जातमष्ट रोदसी इति ॥ नाना लिङ्गत्वा-द्वतूनां नाना सूर्यत्वं ॥ अष्टौ तु व्यवसिता इति ॥ सूर्यमण्डला-न्यष्टात ऊर्द्धं ॥ तेषामेषा भवति ॥ चित्रं देवाना-मुदगादनीकं । चक्षुर् मित्रस्य वरुणस्याग्नेः । आऽप्रा द्यावा पृथिवी अन्तरिक्षं । सूर्य आत्मा जगतस्तस्थुषश्चेति । 25

(साकं - प्लाक्षि - स्तप्त्रितपा - नानासूर्याः - सूर्या - + नव च) 7

#### T.A.1.8.1

क्रेदमभ्रं निविशते । कायं सम्वत्सरो मिथः । काहः केयन् देव रात्री । क मासा ऋतवः श्रिताः ॥ अर्द्धमासा मुहूर्ताः । निमेषास्तुटिभिः (निमेषास्त्रुटिभिः) सह । केमा आपो निविशन्ते । यदीतो यान्ति संप्रति ॥ काला अप्सु निविशन्ते । आपः सूर्ये समाहिताः 26

#### T.A.1.8.2

अभ्राण्यपः प्रपद्यन्ते । विद्युत्सूर्ये समाहिता ॥ अनवर्णे इमे भूमी । इयञ्चासौ च रोदसी ॥ किं स्विदत्रान्तरा भूतं । येनेमे विधृते उभे । विष्णुना विधृते भूमी । इति वंत्सस्य वेदना ॥ इरावती धेनुमती हि भूतं । सूर्यवसिनी मनुषे दशस्यै 27



**T.A.1.8.3**

व्यष्टभ्रा-द्रोदसी विष्णवेते । दधर्थं पृथिवी-मभितो मयूखैः ॥ किन्त-द्विष्णो बलमाहुः । का दीप्तिः  
किं परायणं । एको यद्वा-रय देवः । रेजती रोदसी उभे ॥ वाताद्विष्णोर् बल माहुः । अक्षराद्  
दीप्ति रुच्यते । त्रिपदाद्वारयद् देवः । यद्विष्णोरेक-मुत्तमं । 28

**T.A.1.8.4**

अग्नयो वायवश्चैव । एतदस्य परायणं ॥ पृच्छामि त्वा परं मृत्युं । अवमं मद्ध्यमञ्चतुं । लोकञ्च  
पुण्यपापानां । एतत् पृच्छामि संप्रति ॥ अमुमाहुः परं मृत्युं । पवमानं तु मद्ध्यमं । अग्निरेवावमो  
मृत्युः । चन्द्रमा-श्चतुरुच्यते । 29

**T.A.1.8.5**

अनाभोगाः परं मृत्युं । पापाः संमयन्ति सर्वदा । आभोगास्त्वेवं संमयन्ति । यत्र पुण्यकृतो  
जनाः ॥ ततो मद्ध्यममायन्ति । चतुमग्निञ्च संप्रति ॥ पृच्छामि त्वा पापकृतः । यत्र यातयते  
यमः । त्वन्नस्तद् -ब्रह्मन् प्रब्रूहि । यदि वैत्थाऽसतो गृहान् । 30

**T.A.1.8.6**

कश्यपा दुर्दिताः सूर्याः । पापान्निर्घन्ति सर्वदा । रोदस्योरन्तरं देशेषु । तत्र न्यस्यन्ते वासुवैः  
॥ ते ऽशरीराः प्रपद्यन्ते । यथा ऽपुण्यस्य कर्मणः । अपाण्यपादं केशासः । तत्र तेऽयोनिजा  
जनाः ॥ मृत्वा पुनर्मृत्यु-मापद्यन्ते । अद्यमानाः स्वकर्मभिः 31

**T.A.1.8.7**

आशातिकाः क्रिमय इव । ततः पूयन्ते वासुवैः ॥ अपैतं मृत्युं जयति । य एवं वेद । स  
खल्वैवं विद्वाद्वाणः । दीर्घश्रुत्तमो भवति । कश्यपस्यातिथिः सिद्धगमनः सिद्धगमनः ॥ तस्यैषा  
भवति ॥ आयस्मिन्-थ्सप्त वासुवाः । रोहन्ति पूर्व्या रुहः 32

**T.A.1.8.8**

ऋषिर्ह दीर्घश्रुत्तमः । इन्द्रस्य घर्मो अतिथिरिति ॥ कश्यपः पश्यको भवति । यत्सर्वं  
परिपश्यतीति सौक्ष्म्यात् ॥ अथाग्नेरष्टपुरुषस्य । तस्यैषा भवति ॥ अग्ने नयं सुपथां राये  
अस्मान् । विश्वानि देव वयुनानि विद्वान् । युयोद्धयस्म-ज्जुहुराणमेनः । भूयिष्ठान्ते नम उक्तिं  
विधेमेति ( ) । 33

(समार्हिता - दशस्ये - उत्तम-मुच्यते-गृहान्-थस्वकर्मभिः-पूर्व्यां रुह-इति) 8

**T.A.1.9.1**

अग्निश्च जातवेदाश्च । सहोजा अजिराप्रभुः । वैश्वानरो नर्यापाश्च । पङ्क्तिराधाश्च सप्तमः । विसर्पे  
वाष्टमोऽग्नीनां । एतेऽष्टौ वसवः क्षिता इति ॥ यथर्त्वे-वाग्ने-रर्चिर्वर्ण विशेषाः । नीलार्चिश्च  
पीतकार्चिश्चेति ॥ अथ वायो-रेकादश-पुरुषस्यैकादशस्त्रीकस्य ॥ प्रभ्राजमाना व्यवदाताः 34

**T.A.1.9.2**

याश्च वासुकि वैद्युताः । रजताः परुषाः श्यामाः । कपिला अतिलोहिताः । ऊर्द्धा अवपतन्ताश्च  
। वैद्युत इत्येकादश ॥ नैनं वैद्युतो हिनस्ति । य एवं वेद ॥ स होवाच व्यासः पाराशर्यः ।  
विद्युद्वधमेवाहं मृत्युमैच्छमिति ॥ न त्वकामः हन्ति 35

**T.A.1.9.3**

य एवं वेद ॥ अथ गन्धर्वगणाः । स्वान् भ्राट् । अङ्घ्रारिर् बभारिः । हस्तः सुहस्तः ।  
कृशानुर् विश्वावसुः । मूर्धन्वान्-सूर्यवर्चाः । कृतिरित्येकादश गन्धर्वगणाः ॥ देवाश्च महादेवाः  
। रश्मयश्च देवां गरुगिरः । 36

**T.A.1.9.4**

नैनं गरो हिनस्ति । य एवं वेद ॥ गौरी मिमाय सलिलानि तक्षती । एकपदी द्विपदी सा चतुष्पदी । अष्टापदी नवपदी बभ्रुवुषी । सहस्राक्षरा परमे व्योमन्निति ॥ वाचो विशेषणं ॥ अथ निगदव्याख्याताः । ताननुक्रमिष्यामः ॥ वराहवः-स्वतपसः 37

### T.A.1.9.5

विद्युन् महसो धूपयः । श्वापयो गृहमेधाश्चेत्येते । ये चेमेऽशिमिविद्विषः ॥ पर्जन्याः सप्त पृथिवीमभिवर्षन्ति । वृष्टिभिरिति । एतयैव विभक्ति विपरीताः । सप्तभिर्वातै रुदीरिताः । अमूं लोका-नभिवर्षन्ति । तेषामेषा भवति ॥ सुमान-मेतदुदकं 38

### T.A.1.9.6

उच्चैत्यं चानभिः । भूमिं पर्जन्या जिन्वन्ति । दिवं जिन्वन्त्यग्रय इति ॥ यदक्षरं भूतकृतं । विश्वे देवा उपासन्ते । महर्षिमस्य गोप्ताः । जमदग्नि-मकुर्वत ॥ जमदग्नि-राप्यायते । छन्दोभि-श्चतुरर्तैः । राज्ञः सोमस्य तृप्तासः 39

### T.A.1.9.7

ब्रह्मणा वीर्यावता । शिवा नः प्रदिशो दिशः ॥ तच्छ्रय्योरा वृणीमहे । गातुं यज्ञाय । गातुं यज्ञपतये । दैवी स्वस्तिरस्तु नः । स्वस्तिर् मानुषेभ्यः । ऊर्द्धं जिगातु भेषजं । शन्नो अस्तु द्विपदे । शञ्चतुष्पदे ( ) ॥ सोमपा(3) असोमपा(3) इति निगदव्याख्याताः । 40

(व्यवदाता - हन्ति - गरगिर - स्तपस - उदकं - तृप्तास - श्वतुष्पद एकं च) 9

### T.A.1.10.1

सहस्रवृद्धियं भूमिः । पुरं व्योम सहस्रवृत् । अश्विनां भुज्यू नास्त्या । विश्वस्य जगत्स्पती ॥ जाया भूमिः पतिव्योम । मिथुनन्ता अतुर्यथुः । पुत्रो बृहस्पती रुद्रः । सरमा इति स्त्रीपुमं ॥

शुक्रं वा॑म॒न्यद्य॑ज॒तं वा॑म॒न्यत् । वि॒षु॒रूपे॑ अ॒ह॒नी द्यौ॑रि॒व स्थः॑ 41

### T.A.1.10.2

वि॒श्वा हि मा॒या अव॑न्थः स्वधाव॒न्तौ । भ॒द्रा वा॑ पू॒षणा॑वि॒ह रा॒तिर॑स्तु ॥ वा॒सो॑त्यौ चि॒त्रौ जग॑तो  
नि॒धानौ॑ । द्यावा॑भूमी च॒रथः॑ सः सखा॑यौ । ताव॑श्चि॒ना रा॒सभा॑श्च॒ हव॑ मे । शु॒भस्प॑ती आ॒गतः॑  
सूर्य॑या सह ॥ त्यु॒ग्रो ह भु॒ज्यु-मा॑श्चिनोद मे॒घे । र॒यिन्न॑ कश्चि॒न् ममृ॑वाँ(2) अवा॑हाः । तमू॑हथु॒र-  
नौभि॑रा॒त्मन्-व॑तीभिः । अ॒न्तरि॑क्ष पु॒ङ्गिर॑-पो॒दका॑भिः । 42

### T.A.1.10.3

ति॒स्रः क्ष॑प॒स्त्रिरहा॑ ऽति॒व्रज॑द्भिः । नास॑त्या भु॒ज्युमू॑हथुः प॒तङ्गैः॑ । स॒मुद्र॑स्य॒ धन्व॑न्ना॒र्द्रस्य॑ पा॒रे ।  
त्रि॒भी रथैः॑ श॒तप॑द्भिः षड॑श्वैः ॥ स॒वि॒तारं॑ वि॒तन्व॑न्तं । अनु॑ब॒द्धाति॑ शा॒म्बरः॑ । आप॑पूर॒ षं-ब॑रश्चै॒व  
। स॒वि॒ता ऽरे॑प॒सो ऽभ॑वत् ॥ त्य॑सु॒ सुतृ॑प्तं वि॒दित्वै॑व । ब॒हुसो॑म गि॒रं व॑शी 43

### T.A.1.10.4

अ॒न्वेति॑ तु॒ग्रो व॑क्रिया॒न्तं । आय॑सू॒यान्थ॑ सोम॑तृ॒प्सुषु॑ ॥ स स॒ङ्ग्राम॑-स्तमो॑द्यो॒ऽत्यो॑तः । वा॒चो गाः॑  
पि॒पाति॑ तत् । स तद्गो॑भिः स्तवा॑ ऽत्ये॒त्यन्ये॑ । र॒क्षसा॑ ऽन॒न्विता॑श्च॒ ये ॥ अ॒न्वेति॑ परि॑वृ॒त्त्याऽस्तः॑  
। ए॒वमे॒तौ स्थो॑ अ॒श्विना॑ । ते ए॒ते द्युः पृ॑थि॒व्योः । अ॒ह॒रह॑र्-गर्भ॑न्दधाथे । 44

### T.A.1.10.5

तयो॑ रे॒तौ व॒त्सो व॑होरा॒त्रे । पृ॒थि॒व्या अ॒हः । दि॒वो रा॒त्रिः । ता अ॒वि॑सृष्टौ । द॒म्प॑ती ए॒व भ॑वतः  
॥ तयो॑ रे॒तौ व॒त्सौ । अ॒ग्निश्चा॑-दि॒त्यश्च॑ । रा॒त्रेर्व॑त्सः । श्वे॒त आ॑दि॒त्यः । अ॒होऽग्निः॑ 45

### T.A.1.10.6

ता॒म्रो अ॑रु॒णः । ता अ॒वि॑सृष्टौ । द॒म्प॑ती ए॒व भ॑वतः ॥ तयो॑ रे॒तौ व॒त्सौ । वृ॒त्रश्च॑ वैद्यु॒तश्च॑ ।

अग्नेर्वृत्रः । वैद्युतं आदित्यस्य । ता अविंसृष्टौ । दम्पती एव भवतः ॥ तयो रेतौ वृथ्सौ 46

### T.A.1.10.7

उष्मा च नीहारश्च । वृत्रस्योष्मा । वैद्युतस्य नीहारः । तौ तावेव प्रतिपद्येते ॥ सेयः रात्री  
गर्भिणी पुत्रेण सम्बसति । तस्या वा एतदुल्बणं । यद्रात्रौ रुश्मयः । यथा गोर्गर्भिण्या उल्बणं  
। एवमेतस्या उल्बणं ॥ प्रजयिष्णुः प्रजया च पशुभिश्च भवति ( ) । य एवं वेद । एतमुद्यन्त-  
मपियन्तञ्चेति । आदित्यः पुण्यस्य वृथ्सः । अथ पर्वित्राङ्गिरसः । 47

(स्थो - ऽपोदकाभिर् - वशी - दधाथे - अग्नि - स्तयो रेतौ वृथ्सौ - भवति चत्वारि च)  
10

### T.A.1.11.1

पवित्रवन्तः परिवाजमासते । पितृषां प्रत्नो अभिरक्षति व्रतं । महस्समुद्रं वरुण स्तिरोदधे । धीरां  
इच्छेकुर्द्धरुणेष्वारभं ॥ पवित्रं ते विततं ब्रह्मणस्पते । प्रभुर्गात्राणि पर्येषि विश्वतः । अतस्तनूर न  
तदामो अंशुते । श्रुतासु इद्वहन्-तस्तथ समाशत ॥ “ब्रह्मा देवानां” ॥ असतः सद्ये ततंक्षुः 48

### T.A.1.11.2

ऋषयः सुप्तात्रिंश्च यत् । सर्वेऽत्रयो अंगस्त्यश्च । नक्षत्रैः शङ्कुतो ऽवसन् ॥ अथ सवितुः  
श्यावाश्वस्या ऽवर्त्तिकामस्य ॥ अमी य ऋक्षा निहिता स उच्चा । नक्तं ददृशे कुहचिद्विवेयुः ।  
अदब्धानि वरुणस्य व्रतानि । विचाकश-चन्द्रमा नक्षत्रमेति ॥ तथ सवितुर् वरेण्यं । भर्गो देवस्य  
धीमहि 49

### T.A.1.11.3

धियो यो नः प्रचोदयात् ॥ तथ्सवितुर् वृणीमहे । वयं देवस्य भोजनं । श्रेष्ठं सर्वधातमं । तुरं

भग॑स्य धीम॑हि ॥ अपा॑गू॒हत सवि॑ता तृ॒भीन् । सर्वा॑न् दि॒वो अ॒न्ध॑सः । नक्तं॑००६छ्त्तान्य॑भवन्  
दृ॒शे । अ॒स्थ्य॒स्त्रा संभ॑विष्यामः ॥ नाम॒ नामै॑व नाम॒ मे 50

**T.A.1.11.4**

नपु॑सं॒कं पुमा॑रू॒यस्मि । स्थाव॑रोऽस्म्यथ॒ जङ्ग॑मः । यु॒जेऽय॑क्षि यष्टा॒हे च॑ ॥ मया॑ भू॒तान्य॑यक्षत  
। प॒शवो॑ मम॑ भू॒तानि॑ । अनु॑बन्ध्योऽस्म्य॑हं वि॒भुः ॥ स्त्रियः॑ सु॒तीः । ता उ॑ मे पु॒स आ॑हुः ।  
पश्य॑दक्ष॒णवान्न॑-विचे॒तद॒न्धः । क॒विर्यः॑ पु॒त्रः स इ॒मा चि॑केत 51

**T.A.1.11.5**

यस्ता॑ वि॒जाना॑थ॒ संवि॑तुः पि॒ताऽस॑त् ॥ अ॒न्धो म॑णिम॑विन्दत् । तम॑नङ्गुलि॒-राव॑यत् । अ॒ग्रीवः॑  
प्रत्य॑मुञ्चत् । तम॑जिह्व॒ अस॑श्च॒त ॥ ऊ॒र्द्धमूल॑-म॒वाक्छा॑खं । वृ॒क्षं या॑ वेदु॒ संप्र॑ति । न स जा॑तु  
जनः॑ श्रद्दु॒द्ध्यात् । मृ॒त्युर्मा॑ मा॒र्यादि॑तिः ॥ ह॒सित॑ रु॒दित॑ङ्गीतं 52

**T.A.1.11.6**

वीणा॑ पण॒ वला॑सितं । मृ॒तञ्जीव॑ञ्च॒ यत्किञ्चित् । अ॒ङ्गानि॑ स्ने॒व वि॒द्धि तत् ॥ अ॒तृष्य॑स्तृ॒ष्यं ध्या॑यत्  
। अ॒स्माज्जा॑ता मे॒ मिथू॑ चरन् । पु॒त्रो निर॑ऋ॒त्या वैदे॑हः । अ॒चेता॑ यश्च॒ चेत॑नः ॥ स॒ तं  
म॑णिम॑विन्दत् । सोऽन॑ङ्गुलि॒राव॑यत् । सोऽग्री॑वः प्रत्य॑मुन्चत् 53

**T.A.1.11.7**

सोऽजि॑ह्वो अ॒सश्च॑त ॥ नै॒तमृ॑षिं वि॒दित्वा॑ न॒गरं प्र॑विशेत् । य॒दि प्र॑विशेत् । मि॒थौ चरि॑त्वा प्र॒विशेत्  
। तत्संभ॑वस्य व्र॒तं ॥ आ॒ तम॑ग्रे रु॒थन्ति॑ष्ठ । एका॑श्चमे॒क यो॑जनं । एक॑चक्रं-मे॒कधु॑रं । वा॒त ध्रा॑जि  
ग॒तिं वि॑भो ॥ न॒ रि॒ष्यति॑ न व्य॒थते॑ ( ) 54

**T.A.1.11.8**

नास्याक्षो॑ यातु॒ सज्जति॑ । यच्छ्वेता॑न् रोहि॒ताश्चाग्नेः॑ । रु॒थे यु॑त्त्वाऽधि॒तिष्ठति॑ ॥ एकया च दशभिश्च॑  
स्वभू॒ते । द्वाभ्या॑ मिष्टये वि॒शत्या॑ च । तिसृ॑भिश्च वहसे त्रि॒शता॑ च । नियु॒द्धिर्वाय॑विह तां  
विमु॒ञ्च । 55

(तत॑क्षुर् - धीमहि - नाम॑ मे - चिकेत - गी॒तं - प्रत्य॑मुञ्चद् - व्यथ॑ते - + सप्त॑ च) 11

### T.A.1.12.1

आत॑नुष्व॒ प्रत॑नुष्व । उ॒द्धमा॑धम॒ सन्ध॑म । आ॒दित्ये॑ चन्द्र॒वर्णा॑नां । गर्भ॑ मा धेहि॒ यः पु॒मान् ॥  
इतः॑ सि॒क्तश्च॑ सूर्य॒गतं॑ । च॒न्द्रम॑से रस॒ङ्गधि॑ । वारा॑दं ज॒नया॑-ग्रेऽग्निं । य॒ एको॑ रुद्र उच्यते ॥ अ॒सं  
ख्या॒ताः स॑हस्राणि । स्म॒र्यते॑ न च दृश्यते 56

### T.A.1.12.2

ए॒वमे॒तन्नि॑बोधत ॥ आ म॒न्द्रैरि॑न्द्र ह॒रिभिः॑ । या॒ हि म॒यूर॑-रोमभिः । मा॒त्वा के॒चिन्नि॑ये मु॒रिन्न॑  
पा॒शिनः॑ । दु॒धन्वे॒व ता॑ इ॒हि ॥ मा म॒न्द्रैरि॑न्द्र ह॒रिभिः॑ । या॒मि म॒यूर॑ रोमभिः । मा मा के॒चिन्नि॑ये  
मु॒रिन्न॑ पा॒शिनः॑ । नि॒धन्वे॒व ताँ(2) इ॒मि ॥ अ॒णुभिश्च॑ म॒हद्भिश्च॑ 57

### T.A.1.12.3

नि॒घृष्वै॑ रस॒मायु॑तैः । कालै॑रु॒ हरि॑त्वमाप॒न्नैः । इन्द्रा॑या॒हि स॒हस्रं॑ युक् ॥ अ॒ग्निर् वि॒भ्राष्टि॑ वसनः ।  
वा॒युः श्वेत॑सिकद्रु॒कः । स॒म्वत्स॑रो वि॒षू वर्णैः॑ । नित्या॒स्ते ऽनु॑चरास्त॒व ॥ सु॒ब्रह्म॑ण्योश्च सु॒ब्रह्म॑ण्योश्च  
सु॒ब्रह्म॑ण्यु॒ञ्ज ॥ इन्द्रा॑गच्छ ह॒रि॒व आ॒गच्छ॑ मे॒धाति॑थेः । मेष॑ वृषणश्च॒स्य मे॒ने 58

### T.A.1.12.4

गौरा॑वस्कन्दिन्न-ह॒ल्यायै॑ जा॒र । कौ॒शिक॑-ब्राह्मण गौतम॑ब्रुवा॒ण ॥ अ॒रुणा॑श्चा॒ इहा॑गताः । वस॑वः  
पृथि॒वि क्षि॑तः । अ॒ष्टौ दि॒ग्वास॑सो ऽग्नयः॑ । अ॒ग्निश्च॑ जा॒तवे॑दा॒श्चेत्ये॑ते ॥ ताम्रा॑श्चा॒स्ताम्र॑रथाः ।

ताम्रवर्णां स्तथाऽसिताः । दण्डहस्ताः स्वादुग्दतः । इतो रुद्राः पराङ्गताः 59

#### T.A.1.12.5

उक्तं स्थानं प्रमाणञ्च पुर इत ॥ बृहस्पतिश्च सविता च । विश्वरूपैरिहागतां । रथेनोदकवर्त्मना । अफ्सुषा इति तद्वयोः ॥ उक्तो वेषो वासांसि च । कालावयवाना-मितः प्रतीज्या । वासात्या इत्यश्विनोः । कोऽन्तरिक्षे शब्दङ्करोतीति । वासिष्ठो रौहिणो मीमांसां चक्रे ( ) । तस्यैषा भवति ॥ “वाश्रेवं विद्यु2” दिति ॥ ब्रह्मण उदरणमसि । ब्रह्मण उदीरणमसि । ब्रह्मण आस्तरणमसि । ब्रह्मण उपस्तरणमसि । 60

(दृश्यते - च - मेने - परां गता - श्चक्रे षट् च) 12

#### T.A.1.13.1

अष्टयोनी-मष्टपुत्रां । अष्टपत्नी-मिमां महीं । अहं वेद न मे मृत्युः । न चामृत्युरघाहरत् ॥ अष्टयोन्यष्ट पुत्रं । अष्टपदिद-मन्तरिक्षं । अहं वेद न मे मृत्युः । न चामृत्युरघाहरत् । अष्टयोनी-मष्टपुत्रां । अष्टपत्नी-ममून्दिवं 61

#### T.A.1.13.2

अहं वेद न मे मृत्युः । न चामृत्युरघाहरत् ॥ “सुत्रामाणं3” “महीमूषु”4 ॥ अदितिर्द्यौ-रदिति-रन्तरिक्षं । अदिति माता स पिता स पुत्रः । विश्वे देवा अदितिः पञ्च जनाः । अदितिर्-जात-मदितिर्-जनित्वं ॥ अष्टौ पुत्रासो अदितेः । ये जाता स्तन्वः परि । देवा (2) उपप्रेथ सप्तभिः 62

#### T.A.1.13.3

पुरा मार्ताण्डमास्यत् ॥ सप्तभिः पुत्रै-रदितिः । उप प्रैत् पूर्व्यं युगं । प्रजायै मृत्यवे तत् । पुरा मार्ताण्ड-माभरदिति ॥ ताननुक्रमिष्यामः ॥ मित्रश्च वरुणश्च । धाता चौर्यमा च । अशश्च



भगंश्च । इन्द्रश्च विवस्वाश्चेत्येते ( ) ॥ "हिरण्यगर्भो5" "हंसःशुचिषत्6" । "ब्रह्म जज्ञानं7"  
 "तदित् पद8" मिति ॥ गर्भः प्राजापत्यः । अथ पुरुषः सप्तपुरुषः । 63

(अमूं दिवश् - सप्तभिं - रेते चत्वारिं च) 13

#### T.A.1.14.1

योऽसौ तपन्नुदेति । स सर्वेषां भूतानां प्राणानादायोदेति । मा मै प्रजाया मा पशूनां । मा मम  
 प्राणानादायोदेगाः ॥ असौ योऽस्तुमेति । स सर्वेषां भूतानां प्राणानादायास्तमेति । मा मै प्रजाया  
 मा पशूनां । मा मम प्राणानादाया स्तङ्गाः ॥ असौ य आपूर्यति । स सर्वेषां भूतानां प्राणै  
 रापूर्यति 64

#### T.A.1.14.2

मा मै प्रजाया मा पशूनां । मा मम प्राणै-रापूरिष्ठाः ॥ असौ योऽपक्षीयति । स सर्वेषां भूतानां  
 प्राणै-रपक्षीयति । मा मै प्रजाया मा पशूनां । मा मम प्राणै-रपक्षेष्ठाः ॥ अमूनि नक्षत्राणि ।  
 सर्वेषां भूतानां प्राणैरपं प्रसर्पन्ति चोत्सर्पन्ति च । मा मै प्रजाया मा पशूनां । मा मम प्राणैरपं  
 प्रसृपत् मोत्सृपत् । 65

#### T.A.1.14.3

इमे मासां-श्चार्द्धमासाश्च । सर्वेषां भूतानां प्राणैरपं प्रसर्पन्ति चोत्सर्पन्ति च । मा मै प्रजाया मा  
 पशूनां । मा मम प्राणैरपं प्रसृपत् मोत्सृपत् । इम ऋतवः । सर्वेषां भूतानां प्राणैरपं प्रसर्पन्ति  
 चोत्सर्पन्ति च । मा मै प्रजाया मा पशूनां । मा मम प्राणैरपं प्रसृपत् मोत्सृपत् ॥ अयश्  
 संम्वत्सरः । सर्वेषां भूतानां प्राणैरपं प्रसर्पति चोत्सर्पति च 66

**T.A.1.14.4**

मा मै प्रजाया मा पशूनां । मा मम प्राणैरपं प्रसृप मोथ्सृप ॥ इदमहः । सर्वेषां भूतानां प्राणै-रपं प्रसर्पति चोथ्सर्पति च । मा मै प्रजाया मा पशूनां । मा मम प्राणैरपं प्रसृप मोथ्सृप । इयः रात्रिः । सर्वेषां भूतानां प्राणै-रपं प्रसर्पति चोथ्सर्पति च । मा मै प्रजाया मा पशूनां । मा मम प्राणैरपं प्रसृप मोथ्सृप ( ) ॥ ओउम् भूर्भुवस्स्वः ॥ एतद्वो मिथुनं मा नो मिथुनः रीद्वं । 67

(योसौ षोडशामूनि द्वादशायं चतुर्दश) (उदेत्यस्तमेत्यापूर्यत्यपक्षीयत्यमूनि नक्षत्राणी मे मासा इम ऋतवोऽयः सम्वत्सर इदमहरियः रात्रिर्दश)  
(प्राणैरापूर्यति-मोथ्सृपत-चोथ्सर्पति च - मोथ्सृप द्वे च) 14

**T.A.1.15.1**

अथादित्यस्याष्ट पुरुषस्य ॥ वसूना मादित्यानाः स्थाने स्वतेजसा भानि ॥ रुद्राणा-मादित्यानाः स्थाने स्वतेजसा भानि ॥ आदित्याना-मादित्यानाः स्थाने स्वतेजसा भानि ॥ सतासत्यानां । आदित्यानाः स्थाने स्वतेजसा भानि ॥ अभिधून्वता-मभिघ्नतां । वातवंतां मरुतां । आदित्यानाः स्थाने स्वतेजसा भानि ॥ ऋभूणा-मादित्यानाः स्थाने स्वतेजसा भानि ( ) ॥ विश्वेषां देवानां । आदित्यानाः स्थाने स्वतेजसा भानि ॥ सम्वत्सरस्य सवितुः । आदित्यस्य स्थाने स्वतेजसा भानि ॥ ओउम् भूर्भुवस्स्वः । रश्मयो वो मिथुनं मा नो मिथुनः रीद्वं । 68

(ऋभूणामादित्यानाः स्थाने स्वतेजसा भानि षट्) 15

**T.A.1.16.1**

आरोगस्य स्थाने स्वतेजसा भानि । भ्राजस्य स्थाने स्वतेजसा भानि । पटरस्य स्थाने स्वतेजसा भानि । पतङ्गस्य स्थाने स्वतेजसा भानि । स्वर्णरस्य स्थाने स्वतेजसा भानि । ज्योतिषीमतस्य

स्थाने स्वतेजसा भानि । विभासस्य स्थाने स्वतेजसा भानि । कश्यपस्य स्थाने स्वतेजसा भानि । ओउम् भूर्भुवस्स्वः । आपो वो मिथुनं मा नो मिथुनं रीद्वं । 69

(आरोगस्य दश) 16

### T.A.1.17.1

अथ वायो-रेकादश-पुरुषस्यैकादश-स्त्रीकस्य ॥ प्रभ्राजमानानां रुद्राणां स्थाने स्वतेजसा भानि । व्यवदातानां रुद्राणां स्थाने स्वतेजसा भानि । वासुकिवैद्युतानां रुद्राणां स्थाने स्वतेजसा भानि । रजतानां रुद्राणां स्थाने स्वतेजसा भानि । परुषाणां रुद्राणां स्थाने स्वतेजसा भानि । श्यामानां रुद्राणां स्थाने स्वतेजसा भानि । कपिलानां रुद्राणां स्थाने स्वतेजसा भानि । अतिलोहितानां रुद्राणां स्थाने स्वतेजसा भानि । ऊर्ध्वानां रुद्राणां स्थाने स्वतेजसा भानि 70

### T.A.1.17.2

अवपतन्तानां रुद्राणां स्थाने स्वतेजसा भानि । वैद्युतानां रुद्राणां स्थाने स्वतेजसा भानि । प्रभ्राजमानीनां रुद्राणीनां स्थाने स्वतेजसा भानि । व्यवदातीनां रुद्राणीनां स्थाने स्वतेजसा भानि । वासुकिवैद्युतीनां रुद्राणीनां स्थाने स्वतेजसा भानि । रजतानां रुद्राणीनां स्थाने स्वतेजसा भानि । परुषाणां रुद्राणीनां स्थाने स्वतेजसा भानि । श्यामानां रुद्राणीनां स्थाने स्वतेजसा भानि । कपिलानां रुद्राणीनां स्थाने स्वतेजसा भानि । अतिलोहितीनां रुद्राणीनां स्थाने स्वतेजसा भानि ( ) । ऊर्ध्वानां रुद्राणीनां स्थाने स्वतेजसा भानि । अवपतन्तीनां रुद्राणीनां स्थाने स्वतेजसा भानि । वैद्युतीनां रुद्राणीनां स्थाने स्वतेजसा भानि । ओउम् भूर्भुवस्स्वः । रूपाणि वो मिथुनं मा नो मिथुनं रीद्वं । 71

१ रुद्राणां स्थाने स्वतेजसा भानि - न्यतिलोहितीनां रुद्राणीनां स्थाने स्वतेजसा भानि (पञ्च च) 17

**T.A.1.18.1**

अथाग्नेरष्ट पुंरुषस्य ॥ अग्नेः पूर्व-दिश्यस्य स्थाने स्वतेजसा भानि । जातवेदस उपदिश्यस्य स्थाने स्वतेजसा भानि । सहोजसो दक्षिण-दिश्यस्य स्थाने स्वतेजसा भानि । अजिराप्रभव उपदिश्यस्य स्थाने स्वतेजसा भानि । वैश्वानरस्यापरदिश्यस्य स्थाने स्वतेजसा भानि । नर्यापस उपदिश्यस्य स्थाने स्वतेजसा भानि । पङ्क्तिराधस उदग्दिश्यस्य स्थाने स्वतेजसा भानि । विसर्पिण उपदिश्यस्य स्थाने स्वतेजसा भानि । ओउम् भूर्भुवस्स्वः( ) । दिशो वो मिथुनं मा नो मिथुनं रीद्वं । 72

(एतद् रश्मय आपो रूपाणि दिशः पञ्च)

(स्वरेकम् च) 18

**T.A.1.19.1**

दक्षिणपूर्व-स्यान्दिशि विसर्पी नुरकः । तस्मान्नः परिपाहि ॥ दक्षिणा-परस्या-न्दिश्य विसर्पी नुरकः । तस्मान्नः परिपाहि ॥ उत्तर-पूर्वस्या-न्दिशि विषादी नुरकः । तस्मान्नः परिपाहि ॥ उत्तरा-परस्या-न्दिश्य विषादी नुरकः । तस्मान्नः परिपाहि ॥ "आ यस्मिन्त्सप्त वासवा9" "इन्द्रियाणि शतक्रतं10" वित्येते । 73

(दक्षिणपूर्वस्याम् नव) 19

**T.A.1.20.1**

इन्द्र घोषा वो वसुभिः पुरस्ता-दुपदधतां । मनोजवसो वः पितृभिर् दक्षिणत उपदधतां । प्रचेता वो रुद्रैः पश्चा-दुपदधतां । विश्वकर्मा व आदित्यै-रुत्तरत उपदधतां । त्वष्टा वो रूपै-रुपरिष्ठा-दुपदधतां । संज्ञानं वः पश्चादिति ॥ आदित्यः सर्वोऽग्निः पृथिव्यां । वायुरन्तरिक्षे । सूर्यो दिवि । चन्द्रमा दिक्षु ( ) । नक्षत्राणि स्वलोके ॥ एवा ह्येव । एवा ह्यग्ने । एवा हि वायो । एवा हीन्द्र । एवा

हि पू॒षन् । ए॒वा हि दे॒वाः । 74

(दिक्षु सप्त च) 20

### T.A.1.21.1

आप॑मा॒पाम॒पः सर्वाः॑ । अ॒स्मा-दु॒स्मादि॒तोऽमु॒तः । अ॒ग्निर्वा॒युश्च॒ सूर्य॑श्च । स॒ह सं॒ञ्चस्कर॑र्द्धिया ॥  
वा॒य्वश्वा॑ रश्मि॒ पत॑यः । मरी॑च्या॒त्मानो॒ अद्रु॑हः । दे॒वी भु॑वन् सू॒वरीः । पु॒त्रव॑त्त्वाय॒ मे सु॒त ॥  
महा॑ना॒म्रीर्-म॑हामा॒नाः । म॒ह॒सो म॑हस॒स्वः 75

### T.A.1.21.2

दे॒वीः प॑र्जन्य॒ सू॒वरीः । पु॒त्रव॑त्त्वाय॒ मे सु॒त ॥ अ॒पाश्र्यु॑ष्णि-म॒पा रक्षः॑ । अ॒पाश्र्यु॑ष्णि-म॒पा रघ॑  
। अपा॑ग्रा॒मप॑ चा॒वर्ति॑ । अप॑ दे॒वीरि॒तो हि॑त ॥ वज्रं॑ दे॒वीरजी॑ताश्च । भु॒वनं॑ दे॒व सू॒वरीः ।  
आ॒दित्या॑नदि॒तिं दे॒वीं । योनि॑नो॒र्द्ध-मु॒दीष॑त । 76

0

५ संस्तु॑नूभिः । व्य॑शेम दे॒वहि॑तं य॒दायुः॑ ॥ स्व॒स्ति न॒ इन्द्रो॑ वृ॒द्धश्र॑वाः । स्व॒स्ति नः॑ पू॒षा  
वि॒श्ववे॑दाः । स्व॒स्ति न॒स्ताक्ष्यो॑ अरि॑ष्टनेमिः । स्व॒स्ति नो॑ बृ॒हस्प॑तिर॒दधा॑तु ॥ के॒तवो॑ अरु॑णासश्च  
। ऋ॒षयो॑ वा॒तर॑श॒नाः( ) । प्र॒तिष्ठा॑ः श॒तधा॑ हि । स॒माहि॑तासो स॒हस्र॑धा॒यसं॑ ॥ शि॒वा नः॑ श॒न्तमा॑  
भव॑न्तु । दि॒व्या आप॑ ओष॑धयः ॥ सु॒मृ॒डीका॑ सर॑स्वति । मा॒ते व्यो॑म स॒न्दृशि॑ ॥ 77 (16)  
(स्व - रु॒दीष॑त - वा॒तर॑श॒नाः षट्) 21

### T.A.1.22.1

योऽपां पुष्पं वेदं । पुष्पवान् प्रजावान् पशुमान् भवति । चन्द्रमा वा अपां पुष्पं । पुष्पवान् प्रजावान् पशुमान् भवति । य एवं वेदं ॥ योऽपामायतनं वेदं । आयतनवान् भवति । अग्निर्वा अपामायतनं । आयतनवान् भवति । योऽग्नेरायतनं वेदं 78

#### T.A.1.22.2

आयतनवान् भवति । आपो वा अग्नेरायतनं । आयतनवान् भवति । य एवं वेदं ॥ योऽपामायतनं वेदं । आयतनवान् भवति । वायुर्वा अपामायतनं । आयतनवान् भवति । यो वायोरायतनं वेदं । आयतनवान् भवति 79

#### T.A.1.22.3

आपो वै वायोरायतनं । आयतनवान् भवति । य एवं वेदं ॥ योऽपामायतनं वेदं । आयतनवान् भवति । असौ वै तपन्नपा-मायतनं । आयतनवान् भवति । योऽमुष्य-तपत आयतनं वेदं । आयतनवान् भवति । आपो वा अमुष्य-तपत आयतनं 80

#### T.A.1.22.4

आयतनवान् भवति । य एवं वेदं ॥ योऽपामायतनं वेदं । आयतनवान् भवति । चन्द्रमा वा अपामायतनं । आयतनवान् भवति । यश्चन्द्रमस आयतनं वेदं । आयतनवान् भवति । आपो वै चन्द्रमस आयतनं । आयतनवान् भवति 81

#### T.A.1.22.5

य एवं वेदं ॥ योऽपामायतनं वेदं । आयतनवान् भवति । नक्षत्राणि वा अपामायतनं । आयतनवान् भवति । यो नक्षत्राणा-मायतनं वेदं । आयतनवान् भवति । आपो वै नक्षत्राणा-मायतनं । आयतनवान् भवति । य एवं वेदं । 82

**T.A.1.22.6**

योऽपामायतनं वेदं । आयतनवान् भवति । पर्जन्यो वा अपामायतनं । आयतनवान् भवति ।  
यः पर्जन्य-स्यायतनं वेदं । आयतनवान् भवति । आपो वै पर्जन्य-स्यायतनं । आयतनवान्  
भवति । य एवं वेद ॥ योऽपामायतनं वेदं । 83

**T.A.1.22.7**

आयतनवान् भवति । सम्वत्सरो वा अपामायतनं । आयतनवान् भवति । यः सम्वत्सर-  
स्यायतनं वेदं । आयतनवान् भवति । आपो वै सम्वत्सर-स्यायतनं । आयतनवान् भवति ।  
य एवं वेद ॥ योऽप्सु नावं प्रतिष्ठितां वेदं । प्रत्येव तिष्ठति 84

**T.A.1.22.8**

इमे वै लोका अप्सु प्रतिष्ठिताः । तदेषाऽभ्यनूक्ता ॥ अपां रसमुदयं सन् । सूर्ये शुक्रं  
समाभृतं । अपां रसस्य यो रसः । तं वो गृह्णा-म्युत्तममिति ॥ इमे वै लोका अपां रसः ।  
तेऽमुष्मिन्-नादित्ये समाभृताः ॥ जानुदुग्नी-मुत्तर-वेदीङ्घ्रत्वा । अपां पूरयित्वा गुल्फदुघ्नं 85

**T.A.1.22.9**

पुष्करपर्णैः पुष्करदण्डैः पुष्करैश्च सस्तीर्य । तस्मिन् विहायसे । अग्निं प्रणीयोप-समाधाय ॥  
ब्रह्मवादिनो वदन्ति । कस्मात् प्रणीतेऽय-मग्निश्चीयते । साः प्रणीतेऽयमप्सु ह्ययञ्चीयते । असौ  
भुवनेऽप्य-नाहिताग्नि-रेताः । तमभित एता अभीष्टका उपदधाति ॥ अग्निहोत्रे दंशपूर्ण-मासयोः  
। पशुबन्धे चातुर्मास्येषु 86

**T.A.1.22.10**

अथो आहुः । सर्वेषु यश्चतुष्विति ॥ एतद्ध स्म वा आहुः शण्डिलाः । कमग्निञ्चिनुते ॥ सत्रिय-  
मग्निञ्चिन्वानः । सम्वत्सरं प्रत्यक्षेण ॥ कमग्निञ्चिनुते । सावित्र-मग्निञ्चिन्वानः । अमुमादित्यं

प्रत्यक्षेण ॥ कमग्निश्चिनुते 87

### T.A.1.22.11

नाचिकेत-मग्निश्चिन्वानः । प्राणान् प्रत्यक्षेण ॥ कमग्निश्चिनुते । चातुरहोत्रिय-मग्निश्चिन्वानः ।  
ब्रह्म प्रत्यक्षेण ॥ कमग्निश्चिनुते । वैश्वसृज-मग्निश्चिन्वानः । शरीरं प्रत्यक्षेण ॥ कमग्निश्चिनुते ।  
उपानुवाक्यमाशु-मग्निश्चिन्वानः 88

### T.A.1.22.12

इमान् लोकान् प्रत्यक्षेण ॥ कमग्निश्चिनुते । इममारुण-केतुक-मग्निश्चिन्वान इति । य एवासौ  
। इतश्चा-मुतश्चा-व्यतीपाती । तमिति ॥ योऽग्नेर्मिथूया वेद । मिथुनवान् भवति । आपो वा  
अग्नेर्मिथूयाः । मिथुनवान् भवति ( ) । य एवं वेद । 89

(पुष्पमग्निर्वायुरसौ वै तपञ्चन्द्रमा नक्षत्राणि पर्जन्यः सम्वत्सरो योऽप्सु नावमेतद्ध स्म वै सन्त्रियः  
सम्वत्सरो सावित्रममुं नाचिकेतं प्राणाश्चातुरहोत्रियं ब्रह्म वैश्वसृजः शरीरमुपानुवाक्यमाशुमिमान्  
लोकानिममारुणकेतुकं य एवासौ)

(वेद - भव - त्यायतनं - भवति - वेद - वेद - तिष्ठति - गुल्फदुग्धं - चातुर्मास्ये - ष्वमुमादित्यं  
प्रत्यक्षेण कमग्निं चिनुत - उपानुवाक्यमाशुमग्निं चिन्वानो - मिथूया मिथुनवान् भवत्येकं च) 22

### T.A.1.23.1

आपो वा इदमासन्थ सलिलमेव । स प्रजापतिरेकः पुष्करपर्णे समभवत् । तस्यान्तर् मनसि  
कामः समवर्तत । इदं सृजेयमिति । तस्माद्यत् पुरुषो मनसाऽभिगच्छति । तद्वाचा वेदति ।  
तत्कर्मणा करोति । तदेषा ऽभ्यनूक्ता ॥ कामस्तदग्रे समवर्तताधि । मनसो रेतः प्रथमं यदासीत्



**T.A.1.23.2**

स॒तो ब॒न्धुम॑संति॒ निर॑विन्दन् । हृदि॑ प्र॒तीष्या॑ क॒वयो॑ मनी॒षेति॑ ॥ उपै॑न॒न्तदुप॑नमति । यत् का॑मो  
भवंति॑ । य ए॒वं वे॑द ॥ स तपो॑ऽतप्यत । स तप॑स्त॒त्त्वा । शरी॑रमधूनुत । तस्य॑ यन् मा॒ऽसमासी॑त्  
। ततो॑ऽरुणाः के॒तवो॑ वात॑र॒शना ऋष॑य॒ उद॑तिष्ठन् 91

**T.A.1.23.3**

ये नखाः॑ । ते वैखान॒साः । ये वालाः॑ । ते वा॑लखि॒ल्याः । यो रसः॑ । सोऽपां॑ ॥ अ॒न्तर॑तः  
कूर्मं॑ भूत॑ः सर्प॑न्तं । तम॑ब्रवीत् । मम॑ वै त्वङ्-मा॒ऽसा । सम॑भूत् 92

**T.A.1.23.4**

नेत्य॑ब्रवीत् । पूर्व॑मे॒वाह-मि॒हास॑मिति॒ । तत्पुरु॑षस्य पुरु॒षत्वं । स स॒हस्र॑शीर्षा पुरु॑षः । स॒हस्रा॑क्षः  
स॒हस्र॑पात् । भू॒त्वोद॑तिष्ठत् । तम॑ब्रवीत् । त्वं वै पूर्व॑ः सम॑भूः । त्वमि॒दं पूर्वं॑ कुरु॒ष्वेति॑ ॥ स  
इ॒त आ॒दायापः॑ 93

**T.A.1.23.5**

अ॒ञ्जलि॑ना पुर॒स्ता-दु॒पाद॑धात् । ए॒वा ह्ये॒वेति॑ । तत॑ आ॒दित्य॑ उद॑तिष्ठत् । सा प्रा॒ची दिक् ॥  
अथा॑रुणः के॒तुर्-दक्षि॑णत उ॒पाद॑धात् । ए॒वा ह्यग्न॑ इति॑ । ततो॑ वा अ॒ग्निरुद॑तिष्ठत् । सा दक्षि॑णा  
दिक् । अथा॑रुणः के॒तुः प॒श्चादु॒पाद॑धात् । ए॒वा हि वा॒यो इति॑ 94

**T.A.1.23.6**

ततो॑ वा॒युरुद॑तिष्ठत् । सा प्र॒तीची॑ दिक् । अथा॑रुणः के॒तु-रु॒त्तर॑त उ॒पाद॑धात् । ए॒वा ही॒न्द्रेति॑ ।  
ततो॑ वा इन्द्र॑ उद॑तिष्ठत् । सो॒दीची॑ दिक् । अथा॑रुणः के॒तुर्-म॒द्ध्यं उ॒पाद॑धात् । ए॒वा हि पू॒षन्नि॑ति  
। ततो॑ वै पू॒षोद॑तिष्ठत् । से॒यन्दिक् 95

**T.A.1.23.7**

अथारुणः केतुरुपरिष्ठा-दुपादधात् । एवा हि देवा इति । ततो देव मनुष्याः पितरः । गन्धर्वा-फसरस-  
श्चोद-तिष्ठन् । सोद्धा दिक् ॥ या विप्रुषो विपरापतन् । ताभ्योऽसुरा रक्षांसि पिशाचाश्चोद-तिष्ठन्  
। तस्मात्ते पराभवन् । विप्रुङ्ग्यो हि ते समभवन् ॥ तदेषाऽभ्यनूक्ता । 96

**T.A.1.23.8**

आपो ह यद् बृहतीर् गर्भमायन् । दक्षं दधाना जनयन्तीः स्वयम्भुं । तत इमेऽद्भ्य-सृज्यन्त सर्गाः  
। अद्भ्यो वा इदं समभूत् । तस्मादिदं सर्वं ब्रह्म स्वयम्भ्विति ॥ तस्मादिदं सर्वं शिथिल-  
मिवा ध्रुवं-मिवाभवत् ॥ प्रजापतिर् वाव तत् । आत्मनाऽऽत्मानं विधाय । तदेवानु प्राविशत् ॥  
तदेषाऽभ्यनूक्ता ( ) । 97

**T.A.1.23.9**

विधाय लोकान् विधाय भूतानि । विधाय सर्वाः प्रदिशो दिशश्च । प्रजापतिः प्रथमजा ऋतस्य ।  
आत्मनाऽऽत्मानं-नमभि-सम्विवेशेति ॥ सर्वमेवेदमात्वा । सर्व-मवरुद्ध्य । तदेवानु प्राविशति । य  
एवं वेद । 98

(आसी - दतिष्ठन् - नभू - दपो - वायो इति - सेयं दिग् - भ्यनूक्ता - ऽभ्यनूक्ता - + ऽष्टौ  
च) 23

**T.A.1.24.1**

चतुष्टय्य आपो गृह्णाति । चत्वारि वा अपा रूपाणि । मेघो विद्युत् । स्तनयित्नुर्-वृष्टिः ।  
तान्येवा वरुन्धे ॥ आतपति वर्ष्या गृह्णाति । ताः पुरस्ता-दुपदधाति । एता वै ब्रह्मवर्चस्या आपः  
। मुखत एव ब्रह्मवर्चस-मवरुन्धे । तस्मान्-मुखतो ब्रह्मवर्चसितरः । 99

**T.A.1.24.2**

कूप्यां गृह्णाति । ता दक्षिणत उपदधाति । एता वै तेजस्विनीरापः । तेज एवास्य दक्षिणतो दधाति । तस्माद् दक्षिणोर्द्धं ऽस्तेजस्वितरः ॥ स्थावरा गृह्णाति । ताः पश्चादुपदधाति । प्रतिष्ठिता वै स्थावराः । पश्चादेव प्रतिष्ठति ॥ वहन्तीर् गृह्णाति 100

**T.A.1.24.3**

ता उत्तरत उपदधाति । ओजसा वा एता वहन्तीरिवोद्-गतीरिव आकूजतीरिव धावन्तीः । ओज एवास्योत्तरतो दधाति । तस्मादुत्तरोर्द्धं ओजस्वितरः ॥ सभांर्या गृह्णाति । ता मद्भ्य उपदधाति । इयं वै सभांर्याः । अस्यामेव प्रतिष्ठति ॥ पल्वल्या गृह्णाति । ता उपरिष्ठा-दुपादधाति 101

**T.A.1.24.4**

असौ वै पल्वल्याः । अमुष्यामेव प्रतिष्ठति ॥ दिक्षूपदधाति । दिक्षु वा आपः । अन्नं वा आपः । अद्भ्यो वा अन्नञ्जायते । यदेवाद्भ्यो-ऽन्नं जायते । तदवरुन्धे ॥ तं वा एतमरुणाः केतवो वातरशना ऋषयो-ऽचिन्वन् । तस्मा-दारुण केतुकः ( ) ॥ तदेषाऽभ्यनूक्ता ॥ केतवो अरुणासश्च । ऋषयो वातरशनाः । प्रतिष्ठाः शतधा हि । समाहितासो सहस्रधायसमिति ॥ शतशश्चैव ऽसहस्रशश्च प्रतिष्ठति । य एतमग्निञ्चिनुते । य उचैनमेवं वेद । 102

(ब्रह्मवर्चसितरो - वहन्तीर् गृह्णाति - ता उपरिष्ठादुपादधा - त्यारुणकेतुकोऽष्टौ च) 24

**T.A.1.25.1**

जानुदग्नी-मुत्तरवेदीङ्घ्रात्वा । अपां पूरयति । अपाः सर्वत्वाय । पुष्करपर्णः रुक्मं पुरुष-मित्युपदधाति । तपो वै पुष्करपर्ण । सत्यः रुक्मः । अमृतं पुरुषः । एतावद्वा वास्ति । यावदेतत् । यावदेवास्ति 103

**T.A.1.25.2**

तद्वरुन्धे ॥ कूर्ममुपदधाति । अपामेव मेधमवरुन्धे । अथो स्वर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै ॥  
 आपमापामपः सर्वाः । अस्मादस्मा दितोऽमुतः । अग्निर्वायुश्च सूर्यश्च । सह सञ्चस्करद्विया इति  
 । “वाय्वश्वा रश्मिपतयः११” ॥ लोकं पृणच्छिद्रं पृण 104

**T.A.1.25.3**

यास्तिष्ठः परमजाः ॥ “इन्द्रघोषा वो वसुभिः१२” “रेवा ह्येवे१३” ति ॥ पञ्च चितय उपदधाति  
 । पाङ्क्तुऽग्निः । यावानेवाग्निः । तच्चिनुते ॥ लोकं पृणया द्वितीया-मुपदधाति । पञ्चपदा वै विराट्  
 । तस्या वा इयं पादः । अन्तरिक्षं पादः ( ) । द्यौः पादः । दिशः पादः । पुरोरजाः पादः  
 ॥ विराज्येव प्रतितिष्ठति । य एतमग्निश्चिनुते । य उचैनमेवं वेद । 105

(अस्ति - पृणा - न्तरिक्षम् पादः षट्) 25

**T.A.1.26.1**

अग्निं प्रणीयोप-समाधाय । तमभित एता अभीष्टका उपदधाति । अग्निहोत्रे दशपूर्ण-मासयोः ।  
 पशुबन्धे चातुर्मास्येषु । अथो आहुः । सर्वेषु यत्क्रतुष्विति ॥ अथ हस्मा हारुणः स्वायम्भुवः  
 । सावित्रः सर्वोऽग्नि-रित्यननुषङ्गं मन्यामहे । नाना वा एतेषां वीर्याणि ॥ कमग्निश्चिनुते 106

**T.A.1.26.2**

सत्रिय मग्निश्चिन्वानः । कमग्निश्चिनुते । सावित्र मग्निश्चिन्वानः । कमग्निश्चिनुते । नाचिकेत  
 मग्निश्चिन्वानः । कमग्निश्चिनुते । चातुर होत्रिय-मग्निश्चिन्वानः । कमग्निश्चिनुते । वैश्वसृज  
 मग्निश्चिन्वानः । कमग्निश्चिनुते 107

**T.A.1.26.3**

उ॒पा॒नु॒वा॒क्य॑-मा॒शु म॒ग्नि॒ञ्चि॒न्वा॒नः । क॒म॒ग्नि॒ञ्चि॒नु॒ते । इ॒म॒मा॒रु॒ण-के॒तु॒क म॒ग्नि॒ञ्चि॒न्वा॒न इति॑ ॥ वृ॒षा  
वा अ॒ग्निः । वृ॒षा॒णौ स॒स्फा॒लये॒त् । ह॒न्येता॑स्य य॒ज्ञः । तस्मा॑न्ना॒नुष॒ज्यः ॥ सो॒त॒र॒वे॒दिषु॑ ऋ॒तुषु॑  
चि॒न्वी॒त । उ॒त्त॒र॒वे॒द्याः ह्य॑ग्निश्ची॒यते॑ ॥ प्र॒जाका॑मश्चि॒न्वी॒त 108

**T.A.1.26.4**

प्रा॒जा॒प॒त्यो वा ए॒षोऽग्निः॑ । प्रा॒जा॒प॒त्याः प्र॒जाः । प्र॒जावा॑न् भवति । य ए॒वं वे॒द ॥ प॒शुका॑मश्चि॒न्वी॒त  
। सं॒ज्ञानं॑ वा ए॒तत् प॑शू॒नां । यदा॑पः । प॒शूना॑मे॒व स॒ज्ञाने॑ ऽग्नि॒ञ्चि॒नु॒ते । प॒शुमा॑न् भवति । य ए॒वं  
वे॒द । 109

**T.A.1.26.5**

वृ॒ष्टिका॑मश्चि॒न्वी॒त । आपो॑ वै वृ॒ष्टिः । प॒र्जन्यो॑ वर॒षुको॑ भवति । य ए॒वं वे॒द ॥ आ॒म॒या॒वी  
चि॒न्वी॒त । आपो॑ वै भे॒षजं॑ । भे॒षज॑-मे॒वास्मै॑ करोति । सर्व॑मायु॒रेति॑ ॥ अ॒भि॒चर॑श्चि॒न्वी॒त ।  
व॒ज्रो वा आपः॑ 110

**T.A.1.26.6**

व॒ज्रमे॒व भ्रातृ॑व्येभ्यः प्र॒हर॑ति । स्तृ॒णु॒त ए॒नं ॥ तेज॑स्का॒मो यश॑स्का॒मः । ब्र॒ह्म॒व॒र्च॒सका॑मः  
स्व॒र्गका॑मश्चि॒न्वी॒त । ए॒ता वृ॒द्धा वा॑स्ति । याव॑दे॒तत् । याव॑दे॒वास्ति॑ । तद॑व॒रु॒न्धे ॥ तस्यै॑  
तद्व॒तं । वर॑ ष॒ति न धा॑वेत् 111

**T.A.1.26.7**

अ॒मृतं॑ वा आपः । अ॒मृत॑स्या-न॒न्तरि॑त्यै ॥ ना॒प्सु-मू॒त्रपु॑री॒षङ्कुर्या॑त् । न नि॒ष्ठी॒वेत् । न वि॒वस॑नः  
स्ना॒यात् । गु॒ह्यो वा ए॒षोऽग्निः॑ । ए॒तस्या॑ग्ने र॒नन्ति॑ दा॒हाय॑ ॥ न पु॑ष्कर॒पर्णानि॑ हि॒रण्यं॑ वाऽधि॒तिष्ठे॑त्  
। ए॒तस्या॑ग्ने-र॒नभ्या॑रोहाय ॥ न कूर्म॑स्याश्ची॒यात् ( ) । नो॒दु॒कस्या॑-घा॒तुंका॑न्ये॒न-मो॒दु॒कानि॑ भवन्ति

। अ॒घातु॑का॒ आपः॑ । य ए॒तम॒ग्निञ्चि॑नुते । य उ॒चैनमे॒वं वेद॑ । 112

(चि॒नुते - चि॒नुते - प्र॒जाका॑मश्चिन्वीत - य ए॒वं वेदा॑ - पो - धावे - द॒श्रीया॑च्च॒त्वारि॑ च) 26

### T.A.1.27.1

इ॒मा नु॑कं॒ भुव॑ना सीषधेम । इन्द्र॑श्च॒ विश्वे॑च दे॒वाः ॥ य॒ज्ञश्च॑ नस्तु॒न्वञ्च॑ प्र॒जाञ्च॑ । आ॒दित्यै॑रिन्द्रः॒ सह॑  
सीष॑धातु ॥ आ॒दित्यै॑रिन्द्रः॒ सग॑णो-म॒रुद्भिः॑ । अ॒स्माकं॑ भू॒त्ववि॑ता त॒नूनां॑ ॥ आ॒प्लव॑स्व प्र॒प्लव॑स्व  
। आ॒ण्डी भ॑व ज॒ मा मु॒हुः । सु॒खादी॑न्दुः खनि॒धनां॑ । प्र॒तिमु॑ञ्चस्व॒ स्वां पु॑रं । 113

### T.A.1.27.2

मरी॑चयः स्वायं॒भुवाः॑ । ये शरी॑राण्यं कल्पयन् । ते ते दे॒हङ्क॑ल्पयन्तु । मा च॑ ते ख्या स्मं तीरिषत्  
॥ उत्ति॑ष्ठत॒ मा स्व॑प्त । अ॒ग्नि-मि॑च्छद्भुं भार॑ताः । राज्ञः॑ सोम॑स्य तृ॒प्तासः॑ । सूर्ये॑ण स॒युजो॑षसः  
॥ “युवा॑ सु॒वासाः” 14 ॥ अ॒ष्टाच॑क्रा नव॑द्वारा 114

### T.A.1.27.3

दे॒वानां॑ पू॒रयो॑द्ध्या । तस्या॑ हिरण्म॑यः को॒शः । स्व॒र्गो लो॒को ज्योति॑षा ऽऽवृ॑तः ॥ यो वै  
तां ब्र॒ह्म॑णो वे॒द । अ॒मृते॑नावृ॒तां पु॑रीं । तस्मै॑ ब्र॒ह्म च॑ ब्र॒ह्मा च॑ । आ॒युः की॒र्तिं प्र॒जान्द॑दुः ॥  
वि॒भ्राज॑मानाः॒ हरि॑णीं । य॒शसा॑ संप॒रीवृ॑तां । पु॒रं हिर॑ण्म॑यीं ब्र॒ह्मा 115

### T.A.1.27.4

वि॒वेशा॑प्राजि॒ता ॥ परा॑ङ्गेत्य॑ (परा॑डत्य॑) ज्याम॒यी । परा॑ङ्गेत्य॑ (परा॑डत्य॑) नाश॒की । इ॒ह चा॑मुत्रं  
चान्वे॑ति । वि॒द्वान् दे॒वासुरा॑नु॒भ्यान् ॥ यत्कु॑मा॒री म॒न्द्रय॑ते । य॒द्योषि॑द्य-त्प॑तिव्रता॑ । अरि॑ष्टं य॒त्किञ्च॑  
क्रि॒यते॑ । अ॒ग्नि-स्तद॑नु वे॒धति ॥ अ॒श्रुता॑सः श्रु॒तास॑श्च 116

**T.A.1.27.5**

य॒ज्वानो॒ येऽप्य॑य॒ज्वनः॑ । स्वर्य॑न्तो॒ नापै॑क्षन्ते । इन्द्र॑-म॒ग्निञ्च॑ ये वि॒दुः ॥ सि॒क॒ता इ॒व स॒म्य॑न्ति  
। र॒श्मिभिः॑-समु॒दीरि॑ताः । अ॒स्मा-ल्लो॒काद॑-मुष्मा॒च्च । ऋ॒षिभि॑-रदा॒त्-पृ॒श्निभिः॑ ॥ अपे॑त॒ वी॒त॒ वि  
च॑ सर्प॒तातः॑ । येऽत्र॒ स्थ पु॑रा॒णा ये च॒ नूत॑नाः । अ॒होभि॑-र॒द्भि-र॒क्तुभि॑-व्य॒क्तं ॥ 117

**T.A.1.27.6**

य॒मो द॑दा॒त्व-व॒सान॑म॒स्मै ॥ नृ॒ मु॑णन्तु नृ॒ पा॒त्व॒र्यः॑ । अ॒कृ॒ष्टा ये च॒ कृ॒ष्ट॑जाः । कु॒मा॒रीषु॑ क॒नी॒नीषु॑  
। जा॒रि॒णीषु॑ च॒ ये हि॒ताः ॥ रे॒तः पी॒ता आ॑ण्ड॒पी॒ताः । अ॒ङ्ग॒रेषु॑ च॒ ये हु॒ताः । उ॒भया॑न् पु॒त्रं  
पौ॒त्र॒का॒न् । यु॒वेऽहं॑ य॒मरा॑ज॒गान् ॥ “ श॒तमि॑न्नु श॒रदः॑ 15” ( ) ॥ अ॒दो य॒द्वह्म॑ वि॒ल॒बं । पि॒तृ॒णाञ्च॑  
य॒मस्य॑ च । व॒रु॒ण-स्या॑श्चि॒नो-र॒ग्नेः । म॒रुता॑ञ्च वि॒हाय॑सां ॥ का॒म॒प्र॒य॒व॑णं मे अस्तु । स ह्ये॒वास्मि॑  
स॒नात॑नः । इति॒ नाको॑ ब्र॒ह्मि॒श्रवो॑ रा॒यो ध॑नं । पु॒त्रा॒नापो॑ दे॒वीरि॒हाहि॑ता । ॥ 118

(पुरं - नवद्वारा - ब्रह्मा - च - व्यक्तः - शरदोऽष्टौ च) 27

**T.A.1.28.1**

वि॒शी॒र्ष्णीं॑ गृ॒द्ध-शी॒र्ष्णीञ्च॑ । अपे॑तो॒ नि॒र॒ऋ॒तिः॑ ह॒थः । परि॑बाध॒ः श्वे॑तकु॒क्षं । नि॒ज॒ङ्घ॒ः श॒ब॒लोद॑रं  
॥ स॒ तान् वा॒च्याय॑या स॒ह । अ॒ग्ने नाश॑य स॒न्द॒शः । ई॒र्ष्या॒सूये॑ बु॒भु॒क्षां । म॒न्युं कृ॒त्यां च॑ दी॒धिरे॑  
। रथे॑न कि॒ःशु॒काव॑ता । अ॒ग्ने नाश॑य स॒न्द॒शः । ॥ 119

(विशीर्ष्णीं दश) 28

**T.A.1.29.1**

प॒र्जन्या॑य॒ प्रगा॑यत । दि॒वस्पु॑त्रा॒य मी॒ढुषै॑ । स नो॑ य॒वस॑मिच्छतु ॥ इ॒दं व॑चः प॒र्जन्या॑य स्व॒राजै॑  
। हृ॒दो अ॒स्त्वन्त॑र॒न्त-द्यु॑योत । म॒योभू॑र्वातो॒ विश्व॑कृ॒ष्टयः॑ सन्त्व॒स्मे । सु॒पि॒प्प॒ला ओष॑धीर् दे॒वगो॑पाः

॥ यो गर्भ-मोषधीनां । गवाङ्कुणोत्यर्वतां । पर्जन्यः पुरुषीणां । 120

(पर्जन्याय दश) 29

#### T.A.1.30.1

पुनर्माँमैत्विन्द्रियं । पुनरायुः पुनर्भगः । पुनर् ब्राह्मण-मैतु मा । पुनर् द्रविण मैतु मा ॥ यन्मेऽद्य  
रेतः पृथिवीमस्कान् । यदोषधीरप्यसरद्-यदापः । इदन्तत् पुनराददे । दीर्घायुत्वाय वर्चसे ॥  
यन्मे रेतः प्रसिच्यते । यन्म आजायते पुनः( ) । तेन माममृतं कुरु । तेन सुप्रजसङ्कुरु । 121

(पुनर्द्वे च) 30

#### T.A.1.31.1

अद्भ्य-स्तिरोधा जायत । तव वैश्रवणः सदा । तिरो धेहि सपत्नान्नः । ये अपोऽश्नन्ति केचन  
॥ त्वाष्ट्रीं मायाँ वैश्रवणः । रथः सहस्र बन्धुरं । पुरुश्चक्रः सहस्राश्वं । आस्था यायाहि नो बलिं  
॥ यस्मै भूतानि बलिमावहन्ति । धनञ्जावो हस्ति हिरण्यमश्वान् 122

#### T.A.1.31.2

असाम सुमतौ यज्ञियस्य । श्रियं बिभ्रतो ऽन्नमुखीँ विराजं ॥ सुदुराग्ने च क्रौञ्चे च । मैनागे च  
महागिरौ । शतद्वष्टरंगमुन्ता (सुतद्वष्टरंगमुन्ता) । सःहार्यं नगरं तव ॥ इति मन्त्राः । कल्पोऽत  
ऊर्द्ध ॥ यदि बलिः हरेत् । हिरण्यनाभये वितुदये कौबेरायायं बलिः 123

#### T.A.1.31.3

सर्वभूताधिपतये नम इति । अथ बलिः हत्वोपतिष्ठेत् ॥ क्षत्रं क्षत्रं वैश्रवणः । ब्राह्मणा वयः  
स्मः । नमस्ते अस्तु मा मां हिंसीः । अस्मात् प्रविश्यान्नमद्भीति ॥ अथ तमग्नि-मादधीत ।



यस्मिन्ने तत्कर्म प्रयुञ्जीत ॥ तिरोधा भूः । तिरोधा भुवः 124

#### T.A.1.31.4

तिरोधाः स्वः । तिरोधा भूर्भुवस्स्वः । सर्वेषां लोकाना-माधिपत्ये सीदेति ॥ अथ तमग्नि-मिन्धीत । यस्मिन्ने तत्कर्म प्रयुञ्जीत ॥ तिरोधा भूः स्वाहा । तिरोधा भुवः स्वाहा । तिरोधाः स्वः स्वाहा । तिरोधा भूर्भुवस्स्वस्वाहा ॥ यस्मिन्नस्य काले सर्वा आहुतीर हुता भवेयुः 125

#### T.A.1.31.5

अपि ब्राह्मणमुखीनाः । तस्मिन्नहः काले प्रयुञ्जीत । परः सुप्तजनाद्वेपि ॥ मा स्म प्रमाद्यन्तं माद्व्यापयेत् । सर्वार्थाः सिद्ध्यन्ते । य एवं वेद । क्षुद्ध्यन्निदमजानतां । सर्वार्था न सिद्ध्यन्ते ॥ यस्ते विधातुको भ्राता । ममान्तर हृदये श्रितः 126

#### T.A.1.31.6

तस्मा इममग्र पिण्डं जुहोमि । स मेऽर्थान् मा विवंधीत् । मयि स्वाहा ॥ राजाधिराजाय प्रसह्य साहिने । नमो वयं वैश्रवणाय कुर्महे । स मे कामान् काम कामाय मह्यं । कामेश्वरो वैश्रवणो ददातु । कुबेराय वैश्रवणाय । महाराजाय नमः । केतवो अरुणासश्च ( ) । ऋषयो वातरश्नाः । प्रतिष्ठाः शतधा हि । समाहितासो सहस्रधायसं । शिवा नः शन्तमा भवन्तु । दिव्या आप ओषधयः । सुमृडीका सरस्वति । मा ते व्योम सन्दृशि । 127

(अश्वान्-बलिर्-भुवो - भवेयुः - श्रित - श्वं सप्त च) 31

#### T.A.1.32.1

सम्वत्सरमेतद् व्रतञ्चरेत् । द्वौ वा मासौ ॥ नियमः समासेन ॥ तस्मिन् नियमं विशेषाः । त्रिषवण-मुदकोपस्पृशी । चतुर्थ कालपानभक्तः स्यात् । अहरहर्वा भैक्षमश्नयात् । औदुम्बरीभिः

समिद्धि-रग्निं परिचरेत् । पुनर्मा मैत्विन्द्रिय-मित्येतेना-ऽनुवाकेन । उद्धृत परिपूताभिरग्निः कार्यं कुर्वीत 128

### T.A.1.32.2

असञ्चयवान् । अग्नये वायवे सूर्याय । ब्रह्मणे प्रजापतये । चन्द्रमसे नक्षत्रेभ्यः । ऋतुभ्यः सम्बन्धसराय । वरुणा-यारुणायेति व्रतहोमाः । प्रवर्ग्यवदादेशः । अरुणाः काण्ड ऋषयः ॥ अरण्येऽधीयीन् । भद्रं कर्णेभिरिति द्वे जपित्वा 129

### T.A.1.32.3

महानाम्नीभि-रुदकं सस्पर्श्य । तमाचौर्यो दुद्यात् । शिवानः शन्तमे-त्योषधीरालभते । सुमृडीकेति भूमिं । एवमपवर्गे । धेनुर्दक्षिणा । कं सम्वासंश्च क्षौमं । अन्यद्वा शुक्लं । यथा शक्ति वा । एवं स्वाद्ध्यायं धर्मेण ( ) । अरण्येऽधीयीत । तपस्वी पुण्यो भवति तपस्वी पुण्यो भवति । 130

(कुर्वीत - जपित्वा - स्वाद्ध्यायं धर्मेण द्वे च) 32

### Prapaataka Korvai with starting Padams of 1 to 32 Anuvaakams :-

(भद्रं - स्मृतिः - साकृजाना - मक्षय- तिताम्रा - ण्यत्युद्धाक्ष - आरोगः - क्रेद - मग्निश्च - सहस्रवृत् - पवित्रवन्त - आतनुष्वा - ष्टयोनी - योऽसा - वथादित्य - स्यारोग-स्याथ वायो- रथाग्रेर् - दक्षिणपूर्वस्या - मिन्द्रघोषा व-आपमापां-योऽपा - मापो वै - चतुष्टय्यो - जानुदुग्नी - मग्निं प्रणीये - मा नु कं - विशीर्ष्णी - पर्जन्याय - पुन - रुद्धयः - सम्बन्धसरं द्वात्रिंशत्)

### korvai with starting padams of 1, 11, 21 Series of Dasinis :-

(भद्रं - ज्योतिषा - तस्मिन् राजानं - कश्यपौथ-सहस्रवृद्धि- नपुंसक - मष्टयोनी - मवपतन्ताना - मायतनवान् भवति - सुतो बन्धु - ता उत्तरतो - वज्रमेव - पुनर्माभैतु त्रिंशदुत्तरशतम्)

**first and last padam in TA, 1st Prapaatakam :-**

(भद्रं - तपस्वी पुण्यो भवति तपस्वी पुण्यो भवति)

॥ कृष्ण यजुर्वेदीय तैत्तिरीय आरण्यके प्रथमः प्रपाठकः समाप्तः ॥

Appendix (Of Expansions) ट्.आ.1.11.1 - ब्रह्मा देवानां<sup>1</sup> ब्रह्मा देवानां पदवीः कवीनामृषिर्विप्राणां महिषो मृगाणां । श्येनो गृध्राणां स्वर्धितिर वनानां सोमः पवित्रमत्येति रेभन् ॥ 1 (Appearing in T.S.3.4.11.1)

ट्.आ.1.12.5 - वाश्रेवं विद्यु<sup>2</sup> वाश्रेवं विद्युन्मिमाति वृथ्सं न माता सिषक्ति । यदेषां वृष्टिरसर्जि ॥ 2 (Appearing in T.S.3.1.11.5)

ट्.आ.1.13.2 - सुत्रामाणं<sup>3</sup> महीमृषु<sup>4</sup> सुत्रामाणं पृथिवीं द्यामनेहसं सुशर्माणं मदितिः सुप्रणीतिं । दैवीं नावः स्वरित्रामनागसमस्रवन्तीमा रुहेमा स्वस्तये ॥ 3

महीमृषु मातरः सुव्रतानामृतस्य पत्नीमवसे हुवेम । तुविक्षत्रामजरन्तीमुरूचीः सुशर्माणमदितिः सुप्रणीतिं ॥ 4 (Both 3 and 4 appearing in T.S.1.5.11.5)

ट्.आ.1.13.3 - "हिरण्यगर्भो<sup>5</sup> हिरण्यगर्भः समवर्तताग्रे भूतस्य जातः पतिरेकं आसीत् । स दाधार पृथिवीं द्या मुतेमां कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥ 5 (Appearing in T.S.4.1.8.3)

ट्.आ.1.13.3 - हंसः शुचिषत्<sup>6</sup> हंसः शुचिषद् वसुरन्तरिक्ष-सद्भोता वेदिषदतिथि दुरोणसत् । नृषद् वरसदत्सद् व्योमसदब्जा गोजा ऋतुजा अद्रिजा ऋतं-बृहत् ॥ 6 (Appearing in T.S.1.8.15.2)

ट्.आ.1.13.3 - ब्रह्म जज्ञानं<sup>7</sup> ब्रह्म जज्ञानं प्रथमं पुरस्ताद्वि सीमतः सुरुचो वेन आवः । स बुध्न्या उपमा अस्य विष्ठाः सतश्च योनिमसंतश्च विवः ॥ 7 (Appearing in T.S.4.2.8.2)

ट्.आ.1.13.3 - तदित् पद<sup>8</sup> तदित्पदं न विचिकेत विद्वान् । यन्मृतः पुनरप्येति जीवान् । त्रिवृद्यद् भुवनस्य रथवृत् । जीवो गर्भो न मृतः स जीवात् ॥ 8 (Appearing in T.B.3.7.10.6)

ट्.आ.1.19.1 - आ यस्मिन्त्सप्त वासवा<sup>9</sup> इन्द्रियाणि शतक्रतं<sup>10</sup> आयस्मिन् त्सप्तवासवा स्तिष्ठन्ति

स्वारुहो यथा । ऋषिर्ह दीर्घश्रुत्तम् इन्द्रस्य घर्मो अतिथिः ॥ 9 (Appearing in T.S.1.6.12.2)  
 इन्द्रियाणि शतक्रतो या ते जनेषु पञ्चसु । इन्द्र तानि त आ वृणे ॥ 10 (Appearing in T.S.1.6.12.1)

ट्.आ.1.25.2 - वाय्वश्वा रश्मिपतयः<sup>11</sup> वाय्वश्वा रश्मिपतयः । मरीच्यात्मानो अद्रुहः । देवीर्भुवनं सूवरीः । पुत्रवत्वाय मे सुत ॥ 11 (Appearing in T.A.1.1.2)

ट्.आ.1.25.3 - इन्द्रघोषा वो वसुभि<sup>12</sup> रेवा ह्येवे<sup>13</sup> इन्द्र घोषा वो वसुभिः पुरस्तादुपदधतां ॥ 12 एवा ह्येव ॥ 13 (short and long form are the same in 13) (Both appearing in T.A.1.20.1)

ट्.आ.1.27.2 - युवां सुवासाः<sup>14</sup> युवां सुवासाः परिवीत आगात् । स उ श्रेयान् भवति जायमानः । तं धीरांसः कवय उन्नयन्ति । स्वाधियो मनसा देवयन्तः ॥ 14 (Appearing in T.B.3.6.1.3 )

ट्.आ.1.27.6 - शतमिन्नु शरदः<sup>15</sup> शतमिन्नु शरदो अन्ति देवा यत्रा नश्चक्रा जरसं तनूनां । पुत्रासो यत्र पितरो भवन्ति मा नो मध्या रीरिषतायुर्गन्तोः ॥ 15 (This Expansion is appearing in "Apastambeeya Mantra Bagam (APMB)", also known as "EkagnikAdam", in 2nd Prasnam, 4th Section as 3rd Mantra.) (This is an odd Expansion as the expanded Mantra is not appearing in any of conventional Taittiriya texts like "Samhita", "Brahamanam" "Aranyakam")